

NORGES HØYESTERETT

D O M

avsagt 23. september 2021 av Høyesterett i avdeling med

dommer Jens Edvin A. Skoghøy
dommer Kristin Normann
dommer Arne Ringnes
dommer Cecilie Østensen Berglund
dommer Borgar Høgetveit Berg

HR-2021-1871-A, (sak nr. 21-005303SIV-HRET)
Anke over Borgarting lagmannsretts dom 20. november 2020

Staten v/Justis- og beredskapsdepartementet (Regjeringsadvokaten
v/advokat Knut-Fredrik Haug-Hustad)

mot

A (advokat Bernt Heiberg – til prøve)

S T E M M E G I V N I N G

(1) Dommer **Normann:**

Sakens spørsmål og bakgrunn

- (2) Saken gjelder krav om erstatning og oppreisning for strafforfølging etter at siktede er frifunnet i straffesaken, jf. straffeprosessloven §§ 444 og 447. Den reiser særlig spørsmål om kravene er bortfalt etter straffeprosessloven § 446 første ledd bokstav b, jf. § 447 fjerde ledd, og hvilke begrensninger uskyldspresumsjonen setter for at krav kan nektes, jf. Grunnloven § 96, Den europeiske menneskerettskonvensjon – EMK – artikkel 6 nr. 2 og FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter – SP – artikkel 14 nr. 2.
- (3) Grunnloven § 96, som kom inn ved grunnlovsendringene i 2014, er utformet etter mønster av EMK artikkel 6 nr. 2 og skal fortolkes på samme måte, jf. HR-2018-1783-A avsnitt 21–23 med videre henvisninger til grunnlovsbestemmelsens forarbeider.
- (4) A ble 9. juni 2010 anmeldt for overgrep mot sine sønner. Det ble deretter gjennomført dommeravhør av barna og foretatt ytterligere etterforskningskritt. Ved tiltalebeslutning 13. oktober 2011 satte statsadvokatene i Oslo A under tiltale for overtredelse av straffeloven 1902 § 195 første ledd annet straffalternativ, jf. annet ledd bokstav b og c, jf. § 206, for å ha hatt seksuell omgang med barn under ti år begått på særlig krenkende måte, og for overtredelse av straffeloven 1902 § 197 for å ha hatt seksuell omgang med slektning i nedstigende linje.
- (5) I straffesaken, som var begrenset til å gjelde en av sønnene, født i 2003, ble det fremsatt krav om oppreisningserstatning til ham.
- (6) Ved Oslo tingretts dom 13. mars 2012 ble A frifunnet i straffesaken. Han ble også frifunnet for det sivile kravet.
- (7) Påtalemyndigheten anket den frifinnende dommen, og det ble begjært fornyet prøving av de sivile kravene. Borgarting lagmannsrett, som etter de dagjeldende reglene var satt med lagrette, avsa 21. desember 2012 dom der A ble frifunnet for straffekravene, men ble dømt til å betale oppreisningserstatning til sønnen. Lagmannsretten fant etter en samlet bevisvurdering at det var klar sannsynlighetsovervekt for at A ved minst to anledninger hadde ført penis inn i endetarmsåpningen til sønnen, og at han i alle fall ved én anledning hadde ført penis inn i munnen hans.
- (8) A påanket lagmannsrettens dom om det sivile kravet til Høyesterett. I anken ble også staten gjort til ankesmotpart. Det ble krevd erstatning og oppreisning fastsatt etter rettens skjønn for brudd på uskyldspresumsjonen i EMK artikkel 6 nr. 2.
- (9) Ved Høyesteretts ankeutvalgs beslutning 3. juni 2013 ble anken ikke tillatt fremmet. Ankeutvalget kom enstemmig til at lagmannsrettens begrunnelse for å idømme erstatning og oppreisning til fornærmede ikke innebar krenkelse av EMK. Utvalget fant under henvisning til prinsippet i tvisteloven § 9-6 tredje ledd siste punktum ikke grunn til å ta

stilling til om det for ankeinstansen er adgang til å trekke inn krav mot staten for krenkelse av EMK.

- (10) A fremmet 29. januar 2015 krav etter straffeprosessloven §§ 444 og 447 om erstatning og oppreisning for uberettiget straffeforfølgning.
- (11) Ved Statens sivilrettsforvaltnings vedtak 16. april 2018 ble kravet avslått. Statens sivilrettsforvaltning anså det «klart sannsynliggjort at kravstiller har utvist slik atferd som ga foranledning til strafforfølgningen mot ham». Det ble vist til gjennomgangen i Borgarting lagmannsretts dom 21. desember 2012, der retten hadde tatt stilling til det sivile kravet fra sønnen.
- (12) Vedtaket ble begjært omgjort. Statens sivilrettsforvaltning besluttet 24. september 2018 å ikke omgjøre vedtaket.
- (13) A innga 22. november 2018 stevning til Oslo tingrett, som 18. juli 2019 avsa dom med slik domsslutning:
- «1. Staten ved Justis- og beredskapsdepartementet dømmes til å betale A erstatning for økonomisk tap med 544 960 – femhundreogførtifiretusennihundreogseksti – kroner innen 2 – to – uker fra dommens forkynnelse.
 2. Staten ved Justis- og beredskapsdepartementet dømmes til å betale A oppreisningserstatning med 100 000 – etthundretusen – kroner innen 2 – to – uker fra dommens forkynnelse.
 3. Staten ved Justis- og beredskapsdepartementet dømmes til å betale A avsavnsrente med 28 000 – tjueåttetusen – kroner innen 2 – to – uker fra dommens forkynnelse.
 4. Staten ved Justis- og beredskapsdepartementet dømmes til å betale forsinkelsesrenter av 672 096 – sekshundreogsyttitotusenognittiseks – kroner fra 16. mai 2018 til betaling skjer.
 5. Staten ved Justis- og beredskapsdepartementet dømmes til å erstatte As sakskostnader med 166 200 – etthundreogsekstisekstusentohundre – kroner innen 2 – to – uker fra dommens forkynnelse.»
- (14) Staten ved Justis- og beredskapsdepartementet anket dommen til Borgarting lagmannsrett. A innga avledet anke og gjorde gjeldende at erstatningen og oppreisningen var satt for lavt.
- (15) Borgarting lagmannsrett avsa 20. november 2020 dom med slik domsslutning:
- «1. Staten ved Justis- og beredskapsdepartementet dømmes til [å] betale A erstatning for økonomisk tap med 2.233.785 – tomillionertohundreogtrettitretusensjuhundreogåttifem – kroner innen 2 – to – uker fra dommens forkynnelse.
 2. Staten ved Justis- og beredskapsdepartementet dømmes til [å] betale A oppreisningserstatning med 130.000 – etthundreogtrettitusen – kroner innen 2 – to – uker fra dommens forkynnelse.

3. Staten ved Justis- og beredskapsdepartementet dømmes til å betale A avsavnsrente med 108.471 – etthundreogåttetusenfirehundreogsyttien – kroner innen 2 – to – uker fra dommens forkynnelse.
 4. Staten ved Justis- og beredskapsdepartementet dømmes til [å] betale A forsinkelsesrenter av 2.472.256 – tomillionerfirehundreogsyttitotusentohundreogfemtiseks – kroner fra 16. mai 2018 til betaling skjer.
 5. Staten ved Justis- og beredskapsdepartementet dømmes til [å] betale As sakskostnader med 225.003 tohundreogtjuefemtusenogtre – kroner innen 2 – to – uker fra dommens forkynnelse.»
- (16) Som det fremgår av domsslutningen, ble A i lagmannsretten tilkjent høyere erstatning og oppreisning enn i tingretten.
- (17) I lagmannsrettens vurdering av om nektelse av erstatning ville innebære krenkelse av uskyldspresumsjon, heter det:
- «Spørsmålet blir ... om erstatning i denne saken kan nektes med den begrunnelse at A har utført de handlinger han er frifunnet for, uten at dette vil innebære en 'voicing of suspicion'. Slik denne saken ligger an, er det lagmannsrettens syn at det ikke lar seg gjøre. Den begrunnelse som er gitt av Statens sivilrettsforvaltning, er egnet til å reise tvil om A har gjort de handlinger han er frifunnet for. Lagmannsretten kan heller ikke se at det kan gis en annen begrunnelse som går klar av uskyldspresumsjonen.»
- (18) Lagmannsretten konkluderte på denne bakgrunn med at straffeprosessloven § 446 måtte tolkes innskrenkende «i et tilfelle som det foreliggende», og at erstatningsbortfall ikke kunne «begrunnes med at siktede har begått den handlingen han er frifunnet for, når den frifinnende dommen bygger på at det ikke er tilstrekkelig bevist at han har begått handlingen». At siktede i straffesaken ble idømt erstatningsansvar overfor fornærmede, kunne ikke endre dette.
- (19) Staten ved Justis- og beredskapsdepartementet har anket til Høyesterett. Anken gjelder lovanvendelsen. Ved ankeutvalgets beslutning 23. februar 2021 ble anken fremmet til behandling i Høyesterett.

Partenes anførsler

- (20) Den ankende part – *staten ved Justis- og beredskapsdepartementet* – har i hovedsak anført:
- (21) Lagmannsrettens rettslige vurdering utvider uskyldspresumsjonens tilsiktede anvendelsesområde. Konsekvensen blir at staten blir tvunget til å se bort fra den omstendighet at den erstatningssøkende med stor sannsynlighetsovervekt har utført handlinger som har gitt foranledning til etterforskningskritt mot ham selv.
- (22) I praksis fra Den europeiske menneskerettsdomstol – EMD – er det trukket et klart skille mellom strafferetten og sivilretten. Uskyldspresumsjonen stenger ikke for bruk av samme faktum i etterfølgende sivil sak. I sivile saker verner uskyldspresumsjonen bare mot mistankeyringer om straffeskyld. Dette er lagt til grunn i straffeprosesslovens forarbeider, og EMDs praksis stenger ikke for en slik forståelse.

- (23) Det følger av EMDs praksis at grensedragningen må gjøres etter en samlet vurdering av sakens «nature and context», språkbruk og organisatoriske, prosessuelle og materielle karaktertrekk. At Statens sivilrettsforvaltning er et uavhengig forvaltningsorgan som har kompetanse til å behandle krav etter straffeprosessloven kapittel 31, underbygger sakens sivilrettslige karakter.
- (24) Videre økes distansen til straffesaken og frifinnelsen ved at avgjørelsen om å nekte erstatning baseres på «face value» av en tredjeparts vurdering. Statens sivilrettsforvaltning tok ikke stilling til bevis eller skyld i straffesaken, men kom utelukkende under henvisning til Borgarting lagmannsretts dom at det var «klar sannsynlighetsovervekt» for at A hadde seksuell omgang med sønnen. Han har derfor medvirket til strafforfølgingen mot ham, jf. straffeprosessloven § 446 første ledd bokstav b.
- (25) Å åpne for ny bevisførsel knyttet til om A har begått denne handlingen, vil innebære en omkamp om bevisvurderingen i lagmannsrettens dom fra 2012, som er rettskraftig, jf. prinsippet i domstoloven § 200.
- (26) Staten ved Justis og beredskapsdepartementet har nedlagt slik påstand:
«Lagmannsrettens dom oppheves.»
- (27) Ankemotparten – A – har i hovedsak anført:
- (28) Lagmannsrettens lovanvendelse er korrekt. En frifunnet kan ikke anses for å ha medvirket til straffeforfølgingen mot ham utelukkende under henvisning til at han har begått den handlingen som lå til grunn for straffeforfølgingen. En slik forståelse av bortfallsregelen i straffeprosessloven § 446 første ledd bokstav b innebærer krenkelse av uskyldspresumsjonen.
- (29) Et sentralt formål med endringen av straffeprosessloven i 2003 var å sikre mot brudd på EMK. Det fremgår av forarbeidene er det var et uttalt formål å fjerne spørsmålet om handlingen var begått som bevistema. Avgjørelsesmyndigheten kan bare unntaksvis vurdere om den som er frifunnet, har begått handlingen som er beskrevet i tiltalen.
- (30) I saker som gjelder krav om erstatning i anledning av straffeforfølging, jf. straffeprosessloven kapittel 31, er det særlig nær sammenheng mellom straffesaken og erstatningskravet. I EMDs praksis er det derfor lagt til grunn at det gjelder et strengt kriterium for anvendelsen av uskyldspresumsjonen, der «even the voicing of suspicions regarding the accused’s innocence» er tilstrekkelig. I sivile saker om erstatning til fornærmede bygger EMD på en annen og mindre streng norm.
- (31) Det er ikke rettskraftig avgjort om A har opptrådt på en bestemt måte. Staten var ikke part i saken om oppreisningserstatning til fornærmede i 2012, jf. tvisteloven § 19-5. Rettskraften gjelder kravet som var tvistegjenstand, og ikke de faktiske handlinger som ligger til grunn for dette.

(32) A har nedlagt slik påstand:

- «1. Anken forkastes.
2. A tilkjennes sakens kostnader for Høyesterett.»

Mitt syn på saken

Ordlyden i straffeprosessloven §§ 446 og 447

(33) A er frifunnet i straffesaken og har som utgangspunkt krav på erstatning og oppreisning etter straffeprosessloven § 444 første ledd og § 447. Spørsmålet er om det er grunnlag for bortfall av erstatningen fordi han har medvirket til straffeforfølgningen med sin atferd, jf. § 446 første ledd. Bestemmelsens første og annet ledd har slik ordlyd:

«Erstatningen etter §§ 444 til 445 skal settes ned eller falle bort dersom siktede uten rimelig grunn

- a. har benyttet sin rett til å nekte å forklare seg eller har motvirket opplysning av saken,
- b. har gitt foranledning til etterforskningstiltak eller den fellende dommen, eller
- c. har latt være etter evne å begrense skaden av forfølgningen eller dommen.

Erstatningen kan ikke settes ned eller falle bort med den begrunnelse at det er mistanke om at siktede har utvist straffeskyld.»

(34) Straffeprosessloven § 447 fjerde ledd gir § 446 tilvarende anvendelse for krav om oppreisning.

(35) Både tingretten og lagmannsretten forankret sitt resultat i en innskrenkende fortolkning av § 446 første ledd bokstav b. Etter mitt syn er det etter ordlyden ikke innlysende at bortfall av erstatning kan begrunnes med at det er sannsynliggjort at tiltalte har begått handlingen. Partene er imidlertid enige om at forholdet i saken i utgangspunktet dekkes av ordlyden, og jeg er enig i at forarbeidene støtter en slik forståelse.

Forarbeidene til straffeprosessloven §§ 446 og 447

(36) I forarbeidene drøftes om enhver mistankepådragende atferd som finner sted før eller i forbindelse med forfølgningen, skal gi grunnlag for nedsettelse av erstatningen, jf. Ot.prp. nr. 77 (2001–2002) avsnitt 9.4.1. Eksempler på hva som kan medføre bortfall, er uriktig tilståelse, skiftende eller usanne forklaringer, påvirkning av vitner eller lignende, og ulike former for atferd – som å oppholde seg på et sted der det åpenlyst selges eller brukes narkotika. Ytterligere et eksempel er der en større gjeng begår en forbrytelse, og politiet pågriper flere på stedet. Etter departementets syn burde erstatningen i et slikt tilfelle kunne settes ned eller nektes dersom siktede gjennom aktiv deltakelse i gjengens virksomhet har gitt foranledning til mistanken mot ham.

(37) I forarbeidene er det også uttalt at dersom det er på det rene at siktede har begått den straffbare handlingen, men er frifunnet på grunn av for eksempel utilregnelighet eller fordi straffebudets krav om forsett eller uaktsomhet ikke er oppfylt, kan det fremstå som

urimelig om han blir tilkjent erstatning. Tilsvarende gjelder der straffansvaret er foreldet eller det er benyttet ulovlige etterforskningsmetoder. På side 44 heter det videre:

«Departementet fremhever imidlertid at avgjørelsesmyndigheten ved behandlingen av erstatningskravet i størst mulig grad skal forsøke å unngå å vurdere om siktede har begått selve den straffbare handlingen, og heller søke å begrunne en nedsetting eller bortfall av erstatningen med forhold ved siktedes opptreden som ikke er direkte knyttet til selve det straffbare forholdet. ... Departementet antar at det dermed bare rent unntaksvis vil bli aktuelt for avgjørelsesmyndigheten å ta stilling til om siktede har begått den straffbare handlingen. På denne måten kan man i størst mulig grad unngå å komme i skade for å trå feil i forhold til uskyldspresumsjonen, samt unngå at allmennheten sitter igjen med det inntrykk at siktede likevel var skyldig.»

- (38) Den konkrete problemstillingen som er til behandling i saken her, er så langt jeg kan se, ikke direkte kommentert i forarbeidene.
- (39) Oppsummert følger det av forarbeidene at straffeprosessloven § 446 første ledd bokstav b ikke utelukker at avgjørelsesmyndigheten kan ta stilling til om siktede har begått handlingen, men at erstatning «bare rent unntaksvis» kan nektes på dette grunnlaget, da uskyldspresumsjonen ellers vil bli trådt for nær.

Praksis fra EMD

- (40) Spørsmålet er i hvilken utstrekning *uskyldspresumsjonen* er til hinder for at erstatning for uberettiget forfølgning blir nektet med den begrunnelse at siktede har begått den handlingen han er frifunnet for.
- (41) EMK artikkel 6 nr. 2 gjelder i utgangspunktet bare i saker der en person er «siktet» for en straffbar handling. For at uskyldspresumsjonen skal komme til anvendelse i en sivil sak, må saken fremstå som en fortsettelse av straffesaken eller ha en annen form for kobling til denne. Etter min mening kommer saker om erstatning for uberettiget straffeforfølgning i en annen stilling enn saker om erstatning til fornærmede. Selv om krav om erstatning for uberettiget forfølgning avgjøres av Statens sivilrettsforvaltning, fremstår slike saker som en fortsettelse av straffesaken. Normen for om uskyldspresumsjonen er krenket, må derfor i slike saker være en annen og ha strengere kriterier enn i saker om erstatning til fornærmede, jf. HR-2018-1783-A avsnitt 29.
- (42) Anvendelsen av uskyldspresumsjonen i sivile saker er behandlet av EMD en rekke ganger. Den grunnleggende avgjørelsen i saker om siktedes krav om erstatning i anledning av strafforfølgning, er EMDs dom 25. august 1993 *Sekanina mot Østerrike*. Her drøftes først hvorvidt uskyldspresumsjonen kommer til anvendelse. Etter å ha fastslått at avslag på krav om erstatning i den saken ble gitt flere måneder etter at tiltalte ble frifunnet for den straffbare handlingen, uttales det i avsnitt 22:

«In the Court's opinion, Austrian legislation and practice nevertheless link the two questions – the criminal responsibility of the accused and the right to compensation – to such a degree that the decision on the latter issue can be regarded as a consequence and, to some extent, the concomitant of the decision of the former ...

... [T]he Austrian courts relied heavily on the evidence from the Assize Court's file in order to justify their decision rejecting the applicant's claim (...), thus demonstrating that, in their opinion, there was indeed a link between the two sets of proceedings.

The applicant can therefore invoke Article 6 paragraph 2 (art. 6-2) in relation to the impugned decisions.»

- (43) Spørsmålet var så om det forelå brudd på artikkel 6 nr. 2. I avsnitt 29 fremheves igjen sammenhengen mellom straffesaken og erstatningssaken. De østerrikske domstolene som hadde tatt stilling til erstatningskravet, hadde til tross for frifinnelsen foretatt en vurdering av siktedes skyld basert på dokumentene i straffesaken. I avsnitt 30 formuleres normen for når uskyldspresumsjonen er brutt:

«... The voicing of suspicions regarding an accused's innocence is conceivable as long as the conclusion of criminal proceedings has not resulted in a decision on the merits of the accusation. However, it is no longer admissible to rely on such suspicions once an acquittal has become final. Consequently, the reasoning of the Linz Regional Court and the Linz Court of Appeal is incompatible with the presumption of innocence.»

- (44) Det fremheves her at i saker om erstatning i anledning av straffeforfølgning etter at siktede er frifunnet, vil selv «[t]he voicing of suspicions regarding an accused's innocence» være tilstrekkelig til at det foreligger en konvensjonskrenkelse. På denne bakgrunn konkluderer EMD med at det i denne saken forelå en krenkelse av artikkel 6 nr. 2.

- (45) Tilsvarende norm ble lagt til grunn i EMDs dom 21. mars 2000 *Asan Rushiti mot Østerrike*. Der er det uttalt i avsnitt 31:

«The Court cannot but affirm the general rule stated in the Sekanina judgment that, following a final acquittal, even the voicing of suspicions regarding an accused's innocence is no longer admissible.»

- (46) Også i dommen 11. februar 2003 *Hammern mot Norge* er resonnementet bygget opp på tilsvarende måte, ved at EMD først påpeker den nære sammenhengen mellom straffesaken og siktedes krav om erstatning. Under henvisning til det jeg nettopp har gjengitt fra avsnitt 31 i *Rushiti*-dommen, uttales det i avsnitt 47 at «even the voicing of suspicions regarding an accused's innocence» er tilstrekkelig til å innebære en krenkelse.

- (47) I den konkrete vurderingen av om det forelå konvensjonskrenkelse, påpeker EMD at lagmannsretten hadde vist til de medisinske sakkyndiges konklusjoner og uttalt at disse med «a very high degree of probability» tilsa at barna i tiltalen hadde vært utsatt for seksuelle overgrep. Lagmannsrettens begrunnelse innebar derfor en klar mistankeytring vedrørende tiltaltes straffeskyld som førte til at uskyldspresumsjonen var krenket.

- (48) Staten har gjort gjeldende at *Sekanina*-dommen er fraveket i EMDs storkammerdom 12. juli 2013 *Allen mot Storbritannia*. Det er jeg ikke enig i. I denne saken var straffedommen blitt opphevd, men siktede var ikke blitt endelig frifunnet.

- (49) EMD gjennomgår i *Allen*-dommen tidligere praksis. Det vises til at domstolen i en rekke tilfeller har vurdert anvendelsen av artikkel 6 nr. 2 i ulike typer sivile saker som etterfølger en straffesak, jf. avsnitt 98. I bokstav b i dette avsnittet oppstilles – blant annet under

henvisning til Sekanina-, Rushiti- og Hammern-dommene – som en egen kategori der artikkel 6 nr. 2 er anvendelig – saker der siktede etter frifinnelse krever erstatning i anledning av straffeforfølgningen.

- (50) I avsnitt 122 uttaler EMD at det også må sondres mellom tilfeller der siktede er endelig frifunnet i straffesaken, og tilfeller der straffesaken avsluttes av andre grunner, jf. Sekanina-dommen. Den strenge normen «voicing of suspicions regarding the accused's innocence» gjelder bare den førstnevnte kategorien. EMD fastslår også at sondringen mellom «discontinuation and acquittal cases» er blitt fulgt av EMD i de fleste sakene etter Sekanina-dommen.
- (51) I saker om erstatning til fornærmede basert på handlinger skadevolder er frifunnet for, utelukkes det ikke at ansvar ilegges på grunnlag av samme faktum som i straffesaken, jf. avsnitt 123. Men uskyldspresumsjonen kan også i slike saker danne en begrensning for hva erstatningsdommen kan bygge på. Dersom erstatningsavgjørelsen inneholder «a statement imputing criminal liability» – et utsagn som tilskriver straffeskyld – vil dette innebære en krenkelse av uskyldspresumsjonen. Vurderingen av om det foreligger en krenkelse, er dermed en annen i disse sakene enn i avgjørelser om siktedes erstatningskrav mot staten for uberettiget forfølgning.
- (52) EMD kommer i Allen-dommen til at det ikke forelå krenkelse av artikkel 6 nr. 2, jf. dommen avsnitt 127. Den nasjonale ankeinstansen, som hadde underkjent straffedommen, hadde gjort det med den begrunnelsen at avgjørelsen var usikker, fordi nye bevis kunne ha hatt innvirkning på juryens kjennelse. Selv om straffedommen ble opphevd, var opphevelsen ikke basert på materielle vurderinger og hadde derfor flere likhetstrekk med de straffesakene som ender med henleggelse.
- (53) I dom 18. desember 2014 *N.A. mot Norge*, som gjaldt erstatning til fornærmede, viderefører EMD skillet mellom ulike kategorier sivile saker der artikkel 6 nr. 2 kommer til anvendelse. I avsnitt 42 legger domstolen til grunn at tilnærmingen til om det foreligger en krenkelse av uskyldspresumsjonen i avgjørelser om erstatning til fornærmede, ikke er den samme som i avgjørelser som gjelder en frifunnet persons krav om erstatning. I den førstnevnte kategorien er vurderingstemaet om «the national decision of compensation were to contain a statement imputing criminal liability to the respondent party».
- (54) Denne sondringen er, slik jeg ser det, godt begrunnet. Krav mot staten om erstatning for uberettiget straffeforfølgning er noe helt annet enn krav om erstatning fra den som er fornærmet i straffesaken. Det ville føre til urimelige resultater om fornærmede skulle miste sitt krav om erstatning fordi det er reist straffesak. Fornærmedes krav om erstatning er et rent privatrettslig krav, mens siktedes krav om erstatning for uberettiget straffeforfølgning er et krav mot staten som direkte er knyttet til straffesaken og oppstår som følge av denne.

Oppsummering og konklusjon

- (55) Jeg er etter dette kommet til at dersom siktede er frifunnet i straffesaken, kan avgjørelsesmyndigheten ikke begrunne nedsettelse eller bortfall av siktedes krav om erstatning med den begrunnelse at siktede har begått handlingen. En slik begrunnelse reiser tvil om at frifinnelsen er riktig, og innebærer således en krenkelse av uskyldspresumsjonen i EMK artikkel 6 nr. 2. Dette må gjelde selv om avgjørelsesmyndigheten ikke uttrykkelig

har uttalt seg om straffeskyld. I denne type saker gjelder det en streng norm der «even the voicing of suspicions regarding an accused's innocence» er tilstrekkelig til å konstatere krenkelse.

- (56) Vurderingen kan stille seg annerledes blant annet dersom frifinnelsen er begrunnet i at straffekravet er foreldet, at straffebudets krav om forsett eller uaktsomhet ikke er oppfylt, eller at det foreligger en straffritaksgrunn, jf. for øvrig de tilfeller som er nevnt i Ot.prp. nr. 77 (2001–2002) side 44. Hva som eventuelt gjelder når en sak er henlagt, behøver jeg ikke å gå inn på.
- (57) Min konklusjon er på denne bakgrunn at straffeprosessloven § 446 første ledd bokstav b i et tilfelle som det foreliggende må tolkes innskrenkende. Tolkningen støttes også av bestemmelsens annet ledd, som ble inntatt for å presisere uskyldspresumsjonens betydning i forhold til medvirkningsreglene, jf. Ot.prp. nr. 77 (2001–2002) avsnitt 9.4.3.
- (58) Staten har anført at å åpne for ny bevisførsel knyttet til om A har begått handlingen, vil føre til omkamp om det faktum lagmannsretten la til grunn i dommen fra 2012, som prosesslovgivningen er ment å hindre, jf. prinsippet i domstoloven § 200 tredje ledd.
- (59) Den lovforståelsen jeg bygger på, er ikke betinget av om A kan fremlegge nye bevis for at han likevel ikke har begått den handlingen som i 2012 var grunnlaget for sønnens krav om oppeisningserstatning. Statens sivilrettsforvaltnings begrunnelse for å avslå As krav om erstatning for uberettiget straffeforfølgning innebærer i seg selv en krenkelse av uskyldspresumsjonen i EMK artikkel 6 nr. 2.
- (60) Erstatningsdommen er for øvrig ikke angrepet i saken her. Rettskraftvirkningen av rettsavgjørelser gjelder under enhver omstendighet bare det kravet som var tvistegenstand i saken, jf. tvisteloven § 19-15. Statens anførsel kan tilsynelatende bygge på den grunnleggende misforståelsen at rettskraftvirkningen også gjelder det underliggende faktum som kravet bygger på.
- (61) Statens sivilrettsforvaltning har i vedtaket 16. april 2018 begrunnet avslaget på erstatning med at det var «klart sannsynliggjort at kravstiller har utvist slik atferd som ga foranledning til strafforfølgningen mot ham». Etter mitt syn reiser begrunnelsen tvil om frifinnelsen i straffesaken er riktig, da frifinnelsen – slik denne saken ligger an – ikke kan være basert på noe annet enn at A ikke har begått den handlingen han var tiltalt for. Tiltalen gjaldt seksuelle overgrep mot sønnen, og det er ikke tvilsomt at han var kjent med guttens alder.
- (62) Statens anke må etter dette forkastes.

Sakskostnader

- (63) Ved tingrettens og lagmannsrettens dommer er A tilkjent sakskostnader for tingretten og lagmannsretten. Disse avgjørelsene er jeg enig i. A har fremsatt krav om dekning av omkostninger for Høyesterett med 375 000 kroner inklusive merverdiavgift. Kravet tas til følge, jf. tvisteloven § 20-2 første ledd.

(64) Jeg stemmer for denne

D O M :

1. Anken forkastes.
2. I sakskostnader for Høyesterett betaler staten ved Justis- og beredskapsdepartementet til A 375 000 – trehundreogsyttifemtusen – kroner innen 2 – to – uker fra forkynnelsen av denne dom.

(65) Dommer **Ringnes:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.

(66) Dommar **Høgetveit Berg:** Det same.

(67) Dommer **Østensen Berglund:** Likeså.

(68) Dommer **Skoghøy:** Likeså.

(69) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

1. Anken forkastes.
2. I sakskostnader for Høyesterett betaler staten ved Justis- og beredskapsdepartementet til A 375 000 – trehundreogsyttifemtusen – kroner innen 2 – to – uker fra forkynnelsen av denne dom.